

نسخه شناسی

آثار منطقی و کلامی

علامه بهابادی یزدی

حسین لطیفی

«علامه یزدی»

- سه نکته آغازین:

- نکته نخست:

«آخوند ملاعبدالله یزدی» (م ۹۸۱ ق)، منطق‌دان، فقیه، حکیم، متکلم و ادیب فاضل شیعه در قرن ۱۰ هجری است.

- امیر غیاث‌الدین منصور شیرازی در **شیراز**

- جمال‌الدین محمود شیرازی (از شاگردان علامه دوانی) مدرس علوم عقلی در **شیراز و اصفهان**

وی حدود سال ۹۶۰ تا ۹۶۵ ه. ق. حوزه فلسفی بزرگی در شیراز داشته است و فضایی زیادی چون ملاعبدالله یزدی، **ملا عبدالواحد بن علی شوشتری**، **ملا عبدالله شوشتری**، .. همزمان در این حوزه نزد او درس می‌خوانده اند.

علامه یزدی مدرس و درس‌آموخته دو مکتب شیراز و اصفهان است.

مکتب حله ← مکتب شیراز ← مکتب اصفهان؟! ← مکتب تهران

* شیخ بهایی در حاشیه و تفسیر قاضی می‌نویسد: «که در خدمت آخوند ملا عبدالله یزدی صاحب حاشیه بر تهذیب المنطق، تلمذ کرده ام. وی، او را وصف به «علامه یزدی» کرده است». قصص العلماء، میرزا محمد بن سلیمان تنکابنی تهران ۱۳۰۴ قمری، ص ۱۷۴.

«علامه یزدی» *

نکته دویم: دو نوع تراش تمدنی:

۱. تألیف و تصنیف،

۲. حاشیه، تعلیقه، شرح، ترجمه و نقد

تهدیب المنطق   تجرید الاعتقاد

علامه یزدی، صاحب حاشیه علامه حلّی، صاحب شرح تجرید

• شباهتها و تفاوت‌های:

تهدیب المنطق و الکلام ملاسعد تفتازانی (۷۹۲-۷۲۲ق) و تجرید الاعتقاد + منطق تجریدخواجه نصیر الدین طوسی (۶۷۲-۵۹۷ق)

- منطق ملاسعد تفتازانی مورد توجه اهل نظر قرار می‌گیرد و کلامش مورد اقبال قرار نمی‌گیرد، برخلاف تجریدخواجه نصیر الدین طوسی که قسمت کلام تجرید مورد توجه جامعه دانشی شیعه و اهل سنت قرار می‌گیرد.

- شهرت علامه یزدی به واسطه حاشیه تهدیب المنطق و شهرت تهدیب المنطق به شهرت حاشیه است. همچنان که شهرت تجرید الاعتقاد به واسطه کشف المراد علامه حلّی (۷۲۶-۶۴۸ق) است.

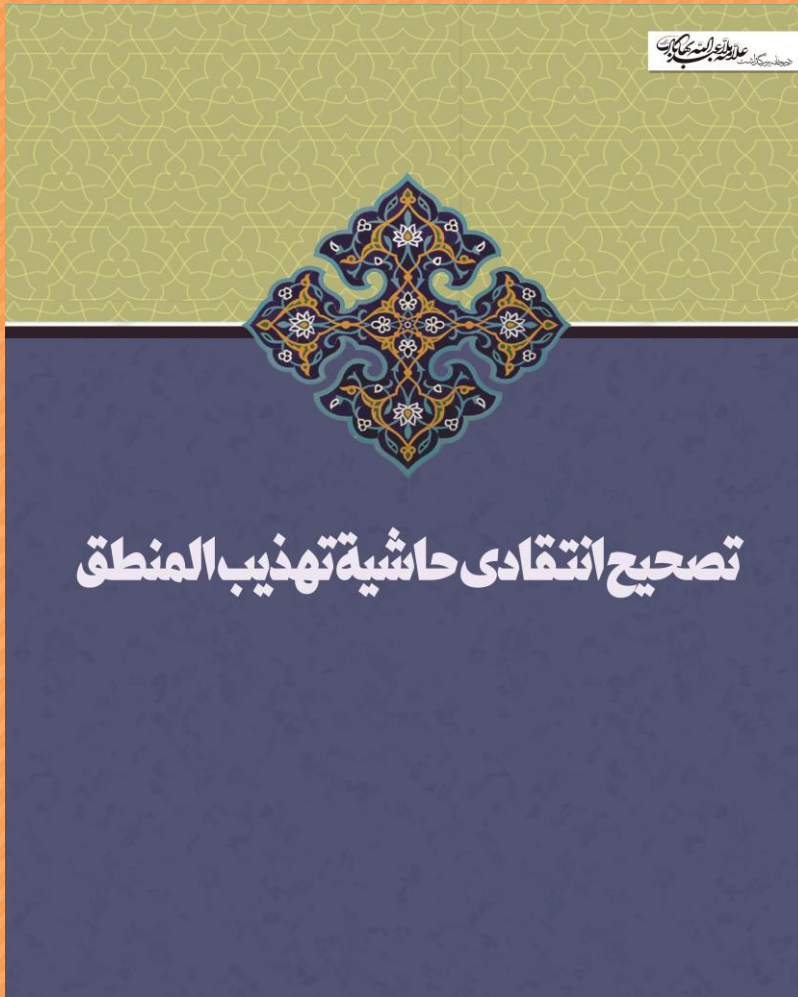
« علامه یزدی »

- نکته سیم: ارتباط علامه یزدی (م ۹۸۱ق)، با مدرسه حکمی و کلامی مشهد مقدس
- ابن ابی جمهور أحماسی (۸۳۸-۹۰۶ق)، (۸۴۰-۹۰۴ق)
- مشکک رستمداری (قرن ۱۰ق).
- ملا عبدالله شوشتری (درگذشت ۱۰۲۱ق)
- ملا عبدالواحد شوشتری (اواخر سده دهم و اوایل سده یازدهم هجری)
- قاضی نورالله شوشتری (۹۵۶-۱۰۱۹ه)
- محقق سبزواری (۱۰۱۷-۱۰۹۰ه)
- از جانب شاگردانش مانند شیخ بهایی
- از جانب برخی همدرسانش مانند ملا عبدالله شوشتری که بزرگترین متکلم خراسان در نیمه دوم قرن دهم بوده و در ۹۹۷ در بخارا شهید می شود دوست و همدرس ملا عبدالله یزدی بوده و ملا عبدالله که در نجف ساکن بوده با وی که در مشهد سکونت داشته به وسیله زوار در ارتباط بوده اند. افندی، میرزا عبدالله؛ ریاض العلماء؛ ج ۴، ص ۱۹۰.

آثار منطقی «علامه یزدی»

- آثار علامه بهابادی به دو گروه منطقی و غیرمنطقی قابل تقسیم است.

آثار منطقی «علامه یزدی»

- حاشیه ملا عبداللہ، حاشیہ ای کامل بر کل کتاب تهذیب المنطق و الکلام ملا سعد تفتازانی است.

آثار منطقي «علامه يزدي»

- حاشيه دواني علي تهذيب المنطق ملاسعد تفتازاني = الخرارة في شرح العجالة = المنطق =

آثار منطقی «علامه یزدی»

- شکل چهارم، یکی از اصطلاحات به‌کار رفته در منطق بوده و به‌معنای هیئت حاصل از وقوع حدود وسط در موضوع صغرا و محمول کبرا در قیاس اقترانی است.
- از میان اشکال اربعه، شکل اول کاملاً مطابق مقتضای طبع است، زیرا جایگاه حد اصغر و حد اکبر در مقدمات و نتیجه یکسان است؛ یعنی حد اصغر در صغرا و در نتیجه، موضوع واقع شده و حد اکبر در کبرا و در نتیجه، محمول واقع شده است، از این رو بدیهی‌الانتاج و بی‌نیاز از اثبات است.
- شکل چهارم را (که در کتب منطقی اسلامی به جالینوس نسبت داده‌اند) دارای تالیف طبیعی نیست و دور از ذهن است و به همین سبب، منطق‌دانان، کمتر به آن توجه کرده‌اند.

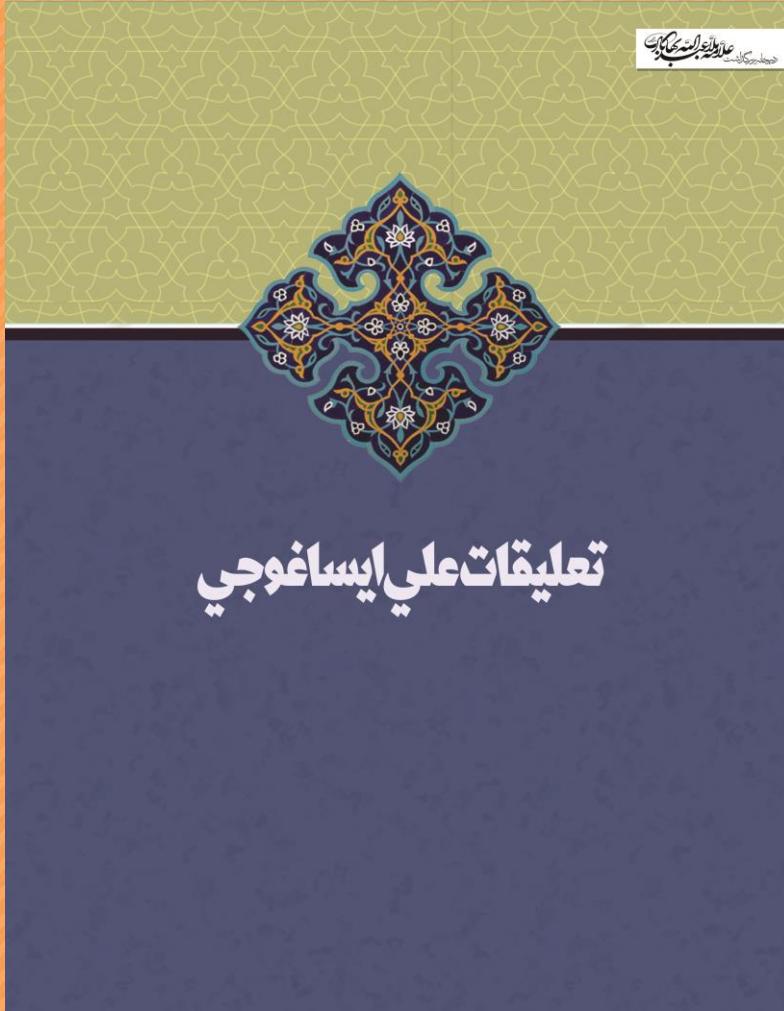

آثار منطقی «علامه یزدی»

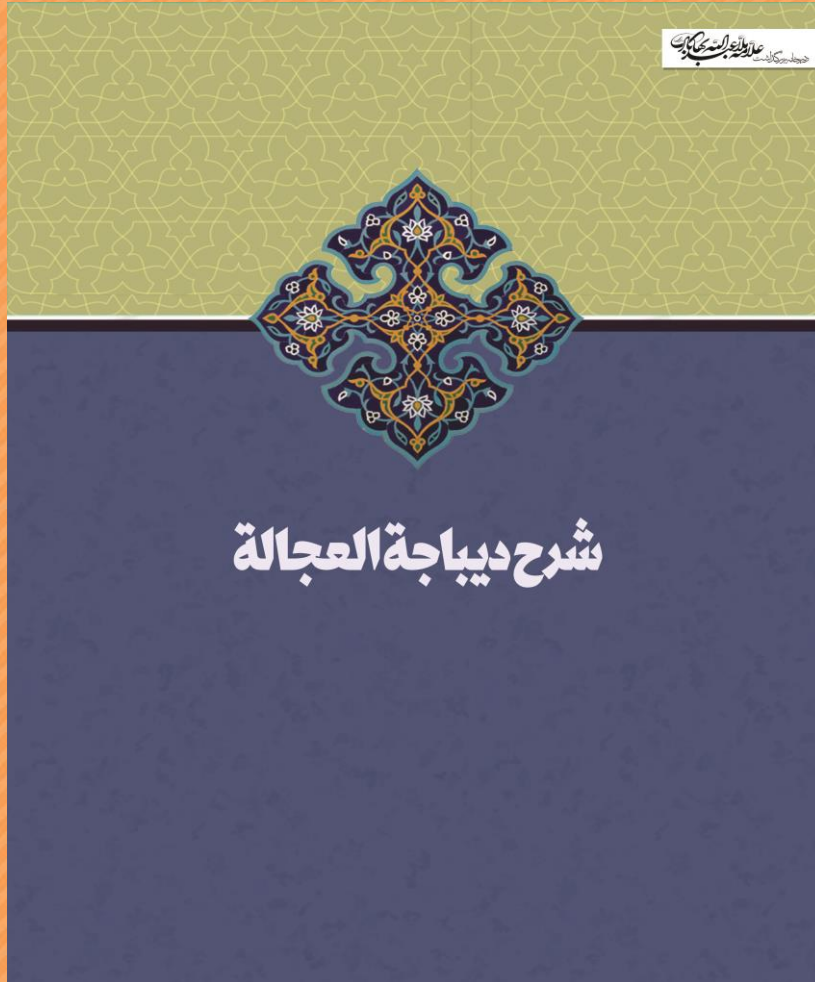
- الرسالة الشمسية، تأليف كاتبی قزوینی (متوفی ۶۷۵ق)، از اساتید علامه حلی و قطب‌الدین شیرازی و از شاگردان خواجه نصیر طوسی است.

آثار منطقی «علامه یزدی»

- ایساغوجی به معنای مقدمه و درآمد، کتابی از فرفور یوس (درگذشته به ۳۰۴ میلادی) است که در آن از جنس، فصل، نوع، خاصه و عرض به عنوان پنج محمول کلی سخن می گوید.
- این رساله توسط ابهری منطق دان قرن هشتم هجری قمری از زبان یونانی به عربی برگردانده شد و معروف به شرح ایساغوجی است.

آثار منطقي «علامه يزدي»

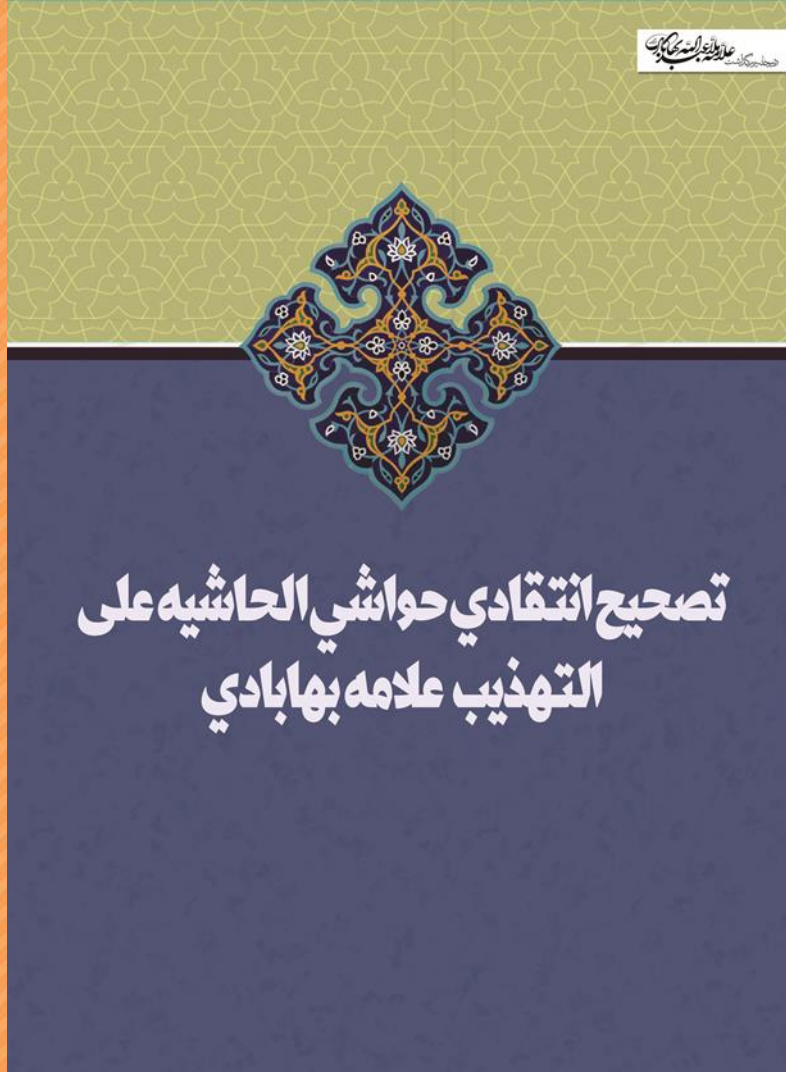
- شرح مقدمه حاشيه دواني علي تهذيب المنطق ملاسعد تفتازاني

آثار منطقی «علامه یزدی»

- حاشیه تهذیب المنطق به فارسی به سه نفر نسبت داده شده است:
- نجم الدّین عبدالله بن حسین یزدی
- عنایت الله هندی (۱۶۰۸-۱۶۷۱)
- جمال الدّین محمّد بن محمود حسینی شهرستانی (قرن ۱۰)

آثار منطقی «علامه یزدی»

- فیض کاشانی
- ملا عبدالرزاق لاهیجی
- میرزا محمد علی قراچہ داغی
- ملانظر علی گیلانی
- میرزا علیرضا تجلی
- آقا محمد حسین اردستانی - قسطاس المستقیم والمکیال القویم
- رضی الدین خوانساری
- محمد بن محمد باقر نایینی (۱۰۸۰-۱۱۴۰) -
تعدیل المیزان فی تعلیق علم المیزان
- اسحاق حویزی
- محمد سعید طباطبائی (۱۰۱۲-۱۰۹۲)
- قزوینی (قرن ۱۱)

«علامه یزدی»

- وجه تمایز حاشیه ملا عبدالله یزدی
- **متن و مابین هردو در نهایت مختصر و معجز نگاشته شده است.**
- در اینجا دو پرسش مطرح است.
- اول اینکه به چه علت در میان آثار منطقی علمای مختلف تهذیب المنطق ملاسعد بدین مقدار مورد توجه بزرگان قرار گرفته است.
- دوم اینکه به چه علت در میان حواشی مختلف بر تهذیب المنطق حاشیه ملاعبدالله بدین مقدار مورد توجه بزرگان قرار گرفته است.
- در پاسخ به سؤال اول باید گفت: هر چند پاسخ دقیق و علمی به این پرسش خود تحقیقی مستقل می‌طلبد، ولی به نظر نگارنده چند عامل در این باره قابل تأمل است:
- اولین و شاید مهم‌ترین عامل این است که **این کتاب مختصر و معجزترین کتاب منطقی است که در میان کتب منطقی معاصر و قریب به عصر خود از این جهت کم‌نظیر، بلکه بی‌نظیر است.**
- دومین عامل استقبال گسترده شارحین و حاشیه‌نگاران از کتاب تهذیب المنطق عظمت علمی ملاسعد در علوم مختلف اسلامی مخصوصاً علم منطق است.
- در پاسخ به سؤال دوم باید گفت: پر واضح است که حاشیه‌نگاری بر کتابی مختصر و موجز همچون تهذیب المنطق و شرح عبارات آن نسبت به حاشیه‌نگاری بر کتبی مبسوط همچون منطق شفا ابن سینا به مراتب در مراحل تألیف و شرح صعب و دشوارتر می‌باشد، به ویژه اگر **قصد محشی یا شارح همچون مصنف بنا بر اختصار و معجز گویی باشد** فلذا با اقبال گسترده‌ای رو به رو گشته است.

آثار كلامى «علامه يزدى»

- التشكيك ، تحقيق في التشكيك
- حاشيه حاشيه الدواني القديمه علي التجريد
- حاشيه حاشيه الدواني القديمه في بعض المباحث